

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת ויצא

ההבטחה של ה' היא הבית

ההבטחה של ה' ליעקב לא גורמת ליעקב לחוש ש'מגיע לו', אלא שה' פותח לו פתח לבקש ממנו ולהתפלל אליו. התפילה של יעקב לה' היא הבית שלו, ועל ידה גם כאשר הוא נמצא בגלות הוא מרגיש שהוא ב'בית אלקים'.

שלום לידידינו היקרים!

יעקב אבינו חלם, ובחלום ה' אמר לו שהוא יהיה איתו וישמור עליו ולא יעזוב אותו. אחר כך יעקב נדר שאם ה' יהיה איתו וישמור עליו, הוא ישוב לאותו מקום, והמצבה שהוא משח תהיה בית אלקים. אם ה' כבר הבטיח ליעקב שהוא יהיה איתו - בשביל מה יעקב צריך לנדוד?

הבטחה ותפילה

בתפיסה הראשונית שלנו, כל עוד ה' לא הבטיח - צריך להתפלל בשביל שהוא ירצה לעזור לנו. אבל לאחר שה' הבטיח כבר לא צריך להתפלל, כי ה' כבר אמר שהוא יעזור לנו. לפי זה, סדר הסיפור היה צריך להיות הפוך: קודם יעקב היה צריך להתפלל לה' ולבקש ממנו שיתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש, ולנדוד שהוא יעבוד את ה', ואחר כך ה' היה מתגלה אליו ומבטיח לו להיות איתו.

אבל היחס של יעקב אבינו לתפילה הפוך: ההבטחה שה' מבטיח ליעקב היא זו שמאפשרת לו וגורמת לו להתפלל. ה' הבטיח לו שהוא יהיה איתו, ויעקב אבינו רואה את זה כפתח וכהזמנה להתפלל לה' ולבקש ממנו שיעזור לו.

למה הדבר דומה? לגביר שהבטיח לאדם מסויים שהוא יתן לו סכום כסף גדול כעזרה. כל עוד הגביר לא הבטיח זאת, האדם לא יכול לגשת לגביר ולבקש ממנו לתת לו סכום כה גדול. אבל לאחר שהגביר הבטיח, ההבטחה פותחת פתח לבוא ולבקש. כך יעקב אבינו מתייחס לתפילה: כל עוד ה' לא הבטיח לו שהוא יהיה איתו, יעקב לא יכול לבקש על זה, ורק לאחר שה' הבטיח לו יעקב יכול להתפלל ולבקש.

ההבטחה היא 'בית א־להים'

לאחר שמבינים את היחס של יעקב אבינו לתפילה, אפשר להבין גם דבר נוסף:

לאחר שיעקב אבינו חלם על 'סולם יעקב', הוא התעורר ואמר "מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלקים!" אבל אחר כך יעקב נדר שאם ה' יהיה איתו, ויתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש, ויחזיר אותו לבית אביו – המקום הזה יהיה בית אלקים. למה יעקב אבינו צריך לנדוד נדר שהמקום הזה יהיה בית אלקים, אם הוא כבר בית אלקים?

התשובה היא שלאחר שה' מבטיח ליעקב אבינו בחלום "והנה אנוכי עמך, ושמרתיו בכל אשר תלך", מבחינת יעקב אבינו יש לו בית. ההבטחה של ה' היא הבית שלו, ומבחינתו שם הוא גר. כיוון שה' הבטיח לו, יש לו כבר למי להתפלל ועל מה להתפלל, והעובדה שיש לו למי להתפלל ועל מה להתפלל היא המציאות האמיתית שלו. גם אם המציאות תיראה רחוקה מאוד ממה שיצחק אבינו בירך אותו, וגם אם לא יהיה לו אפילו לחם לאכול ובגד ללבוש, מבחינתו מה שה' הבטיח לו זה המציאות.

אם ה' לא היה מבטיח ליעקב שהוא יהיה איתו, יעקב היה עובר את כל מה שעבר עליו אצל לבן, בלי להרגיש שה' איתו. אבל כיוון שה' הבטיח לו להיות איתו, ויש לו למה לקוות ועל מה להתפלל – גם בגלות הוא מרגיש שהוא נמצא בבית. מבחינתו התקווה והתפילה לה' הן המציאות האמיתית שלו, ולא מה שעובר עליו אצל לבן.

על זה אומר יעקב "מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלקים". ההבטחה שה' הבטיח ליעקב בחלום היא הבית שלו, "בית – אלקים". האלקים הוא הבית שלו.

לכן קודם כתוב על יעקב "וילך חרנה", ומשמע שהוא כבר הלך לחרן, ואחר כך כתוב "ויפגע במקום" כלומר שהוא עדיין בארץ ישראל (וכפי שאומרים חכמינו שיעקב הגיע לחרן וחזר בקפיצת הדרך). כאשר יעקב אבינו יוצא לחרן, הוא שואל את עצמו האם ה' עדיין איתו גם בגלות. כתשובה לשאלה הזו ה' מבטיח לו שהוא יהיה איתו, וההבטחה הזו גורמת ליעקב להרגיש שהוא לא נמצא בגלות, אלא ב"בית אלקים".

לאחר שיעקב אבינו ישוב לארץ ישראל, התברר שההבטחה הזו גם התממשה ונהייתה מציאות בפועל אצל יעקב אבינו, ואז גם האבן שיעקב אבינו שם היא בית אלקים, ולא רק המקום שבו ה' הבטיח לו. לא רק ההבטחה של ה' היא בית אלקים, אלא גם העבודה שמצד יעקב היא גם בית אלקים.

יעקב אבינו ואיוב

לפי אחת הדעות בחכמינו (בבא בתרא טו ב), איוב היה בימי יעקב אבינו, ואם כן מתבקש להשוות ביניהם. לעומת יעקב שמתפלל לה' גם בתחילת הפרשה שלנו וגם בתחילת הפרשה הבאה, בכל ספר איוב לא כתוב שאיוב מתפלל לה' שיושיע אותו מצרתו אפילו פעם אחת. להיפך: איוב חושב שאם הוא "צדיק וירא אלקים וסר מרע" – מגיע לו בצדק שיקרו לו רק דברים טובים, ולכן הוא לא צריך להתפלל ולבקש שהם יקרו.

היחס של יעקב אבינו בדיוק הפוך: אפילו כאשר ה' מבטיח לו שהוא יהיה איתו וישמור עליו, יעקב אבינו לא חושב שה' חייב לו, אלא מתייחס להבטחה כמה שמאפשר לו ומדרבן אותו להתפלל לה'.

כך כתוב בתחילת הפרשה הבאה שיעקב מתפלל לה' ואומר "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית עם עבדך... הצילני נא מיד אחי מיד עשיו". שואלים חכמינו (ברכות ד, א): הרי ה' כבר הבטיח לו שהוא ישמור עליו ויהיה איתו, ועונים שיעקב אבינו חשש שמא חטאיו יגרמו שלא תתקיים ההבטחה. אם כן, גם כאשר ה' מבטיח ליעקב בפירוש, ההבטחה עוזרת ליעקב להתפלל, אבל לא גורמת לו לחשוב ש'מגיע לו', וה' חייב לעשות לו דברים טובים.

חכמינו אומרים על איוב "אלולי לא קרא תגר כשבאו עליו יסורין, כשם שאומר עכשו אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, כִּךְ הָיוּ אֹמְרִים 'אֱלֹהֵי אִיּוֹב'" (ילקוט שמעוני על איוב כג). אם איוב לא היה חושב ש'מגיע לו', אלא מתפלל לה' שיעזור לו, הוא היה הופך להיות חלק מהתפילה, כמו יעקב אבינו. אבל איוב לא התפלל לה' שיושיע אותו, כי הוא רצה שכל הדברים הטובים יגיעו לו בצדק, בדיון, ולא מתוך רחמים. לכן הוא לא יכול להיות חלק מהתפילה, כי התפילה בנויה על כך שאנו מבקשים מה' שיעזור לנו כי הוא רוצה בנו ומרחם עלינו, ולא כי מגיע לנו. "לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחינותינו לפניך, אלא על רחמיך הרבים".

שבת שלום!

בית 'עוד יוסף חי'

